

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 57., BR. 3., 81. – 120., ZAGREB, lipanj 2010.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

UTJECAJ UDŽBENIČKIH TEKSTOVA NA RANI LEKSIČKI RAZVOJ U HRVATSKOM JEZIKU

Dunja Pavličević-Franić, Tamara Gazdić-Alerić

Jezik udžbenika mora biti posrednikom, a ne preprekom u stjecanju znanja i razvoju komunikacijskih sposobnosti učenika. Ta se uloga ponajprije ostvaruje odabirom i oblikovanjem međusobno povezanih i jasnih jezičnih sredstava, primjerenih dobi i spoznajnim mogućnostima onih kojima je udžbenik namijenjen. U radu se, kao važna sastavnica „prohodnosti” i razumljivosti, proučava rječnik udžbenika u mlađim razredima osnovne škole. Kvantitativnom se metodom utvrđuje broj samoznačnih riječi (imena, glagola, pridjeva, priloga i brojeva) u udžbenicima Hrvatskoga jezika te se uspoređuje s udžbenicima Matematike i Prirode i društva. Ukupni se podatci, zatim, uspoređuju s dječjim rječnikom u ranome jezičnome razdoblju (od 7. do 10. godine), dobivenim na temelju dosadašnjih istraživanja i na temelju analize učeničkih radova.

Svrha je ovoga rada ponajprije istražiti i vrjednovati stupanj primjerenosti udžbeničkih tekstova, utvrditi zatim čimbenike (npr. broj riječi, vrste riječi, višesložne riječi, strane i nepoznate riječi, prvotno i preneseno značenje riječi) koji utječu na usvajanje i spoznavanje teksta, te istaknuti nužnost prilagodbe jezičnoga ustroja udžbenika spoznajnim mogućnostima i komunikacijskim sposobnostima učenika u ranome razdoblju usvajanja i učenja hrvatskoga jezika. Naime, usklađenost značenjskih odnosa s odgovarajućim sintaktičkim ustrojem teksta, znatno će olakšati prevladavanje raskoraka između jezika udžbenika i jezičnoga znanja u određenoj razvojnoj dobi.

Uvod

U radu se, kao važan čimbenik usvajanja i učenja hrvatskoga jezika, proučava rječnik udžbenika u mlađim razredima osnovne škole. Riječ je, dakle, o utjecaju tekstova u udžbenicima Hrvatskoga jezika, Prirode i društva te Matematike, na razvoj dječjega rječnika. Kategorijalnom, strukturalnom i semantičkom analizom željeli smo utvrditi u kakvu su odnosu razumijevanje udžbeničkih tekstova i bogaćenje (širenje) rječnika u ranome jezičnome razdoblju. Ranojezični razvoj (*engl. early language development*) općenito obuhvaća usvajanje jezika (*engl. early language acquisition*) i učenje jezika (*engl. early language learning*) u predškoli i mlađim razredima osnovne škole. No ovo se istraživanje ponajprije odnosilo na osnovnoškolsku razinu. Provedeno je u okviru veće teme i dio je opsežnoga znanstvenoga projekta kojemu je temeljna zadaća istražiti svrhovite načine poticanja komunikacijske osposobljenosti (*engl. communicative competence*) te razvoja pragmatične jezične stručnosti djece u dobi od 6. do 10. godine, a na razini funkcionalne primjene u svakodnevnim priopćajnim situacijama (prema Zajedničkome europskome referentnom okviru za jezike, 2005).¹ Osim toga, željelo se ispitati kako udžbenički tekstovi utječu na razvoj i oblikovanje ranoga rječnika jer je do sada u hrvatskome jeziku i na hrvatskome uzorku, provedeno vrlo malo istraživanja² s ciljem sustavnoga popisivanja i opisivanja ranoga rječnika, kako na razini standardnojezičnih tako i komunikacijskih leksema. Pritom je jezični ustroj, izbor primjerenoga leksika i opsežnost udžbeničkoga teksta namijenjenoga učenicima mlađih razreda osnovne škole izrazito važan. Nužno bi trebao biti povezan s dječjim jezičnim iskustvom, predznanjem, sposobnostima i spoznajnim mogućnostima. Da bismo utvrdili je li tomu tako, proveli smo istraživanje, s krajnjim ciljem poticanja komunikacijske osposobljenosti učenika i pronalaženja načina uspješnijega bogaćenja njihova rječnika – od usvajanja prvotnoga značenja (denotacija), preko shvaćanja prenesenoga značenja riječi (konotacija), i konačno, do jezičnoga stvaralaštva (kreacija).

Teorija

U starijim se lingvodidaktičkim istraživanjima tvrdilo da jezični razvoj završava polaskom djeteta u školu, što bi možda i bilo točno ako se misli na jezično usvajanje (*engl. language acquisition*), ali je svakako neprimjereno ako se misli na jezično

¹ Znanstveni projekt Razvoj komunikacijske kompetencije u ranome diskursu hrvatskoga jezika odobrilo je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske (Učiteljski fakultet, 2006. – 2010., voditeljica prof. dr. sc. Dunja Pavličević-Franić).

² TEMPUSOV projekt Communicative Competence in Language Pluralistic Environment (2000. – 2003.); projekt Laboratorija za psiholingvistička istraživanja (POLIN) Usvajanje hrvatskoga u međujezičnome opisu (M. Kovačević i sur.); pojedinačna istraživanja na Filozofskome fakultetu (S. Težak, Z. Jelaska i sur.), Učiteljskome fakultetu (D. Pavličević-Franić i sur.), Edukacijsko-rehabilitacijskome fakultetu (M. Ljubešić, M. Kovačević i sur.).

učenje (*engl. language learning*). Stoga smo u istraživanju pošli od pretpostavke da se

„osnova jezika uglavnom stječe do pete godine, ali jezični razvoj time ne prestaje” (Karmiloff-Smith, 1986.; McShane, 1991., prema: Pavličević-Franić i Kovačević /ur./, 2003.).

Doista, prelaskom iz predškole u ranu školsku dob mijenja se funkcionalna uporaba jezika i dolazi do novoga jezičnoga ustroja uvjetovanoga zrelijim spoznajnim i jezičnim razdobljima razvoja. No to nikako ne znači da je proces jezičnoga usvajanja dovršen. Potvrdu takvu stavu, a ujedno i teorijski okvir istraživanju, daje niz teorija o učenju i usvajanju jezika. Uz opće jezikoslovne teorije,³ u istraživanju su važnu ulogu imala i promišljanja posebnih teorija ranoga jezičnoga razvoja. Riječ je ponajprije o *teoriji usvajanja semantičkih crta* Eve Clark (1973., 1981.), koja ističe da razvoj rječnika, a time i usvajanje značenja riječi, omogućuje ključan uvid u tijek jezičnoga razvoja općenito. U obzir su uzete i postavke tzv. *teorije semantičke vučnice* (*engl. theory of semantic bootstrapping*, Smiley i Huttenlocher, prema: Kovačević, 2005.). Ta teorija tumači usvajanje leksičkoga značenja riječi na temelju uočavanja uvjeta njihove uporabe, što je bitno za rani rječnik jer se razvoj temelji na prijenosu već usvojenih značenjskih obrazaca na nove riječi. *Teorija sintaktičke vučnice* (*engl. theory of syntactic bootstrapping*) bavi se, pak, pitanjima ranoga usvajanja sintakse i ističe da je proces usvajanja jezika uvjetovan jezičnim ustrojem. Za istraživanja dječjega jezičnoga razvoja važna je i Nelsonova *teorija ulaznoga jezika* (1973.). Riječ je o teoriji koja promatra jezik usmjeren djetetu (*engl. child directed speech*), pri čemu ulazni jezik (*engl. input language*) izravno utječe na oblikovanje tzv. ciljanoga jezika (*engl. aim language*), odnosno onoga jezika koji želimo kod djeteta razviti. Pri učenju jezika, a osobito kad je učenik dijete, uvijek mora postojati ulazni jezik, odnosno jezik prilagođen i usmjeren djetetu.

Ulazni jezik, dakako, izravno utječe na stvaranje ciljanoga jezika, odnosno onoga jezika koji želimo razviti do kraja izobrazbenoga puta (završetak osnovne škole). Time bitno određujemo i obilježja ranoga rječnika. Tri su osnovna čimbenika koja utječu na to kakav će biti ulazni, a zatim i ciljani jezik: *razina komunikacijske kompetencije na organskome, zavičajnome idiomu* (prvi usvojeni jezik, J1); *utjecaj oglednoga govornoga modela* (učitelji, roditelji, okolina); *utjecaj pisanoga jezika školskih udžbenika* (udžbenik je još uvijek temeljni priručnik u izobrazbenome procesu). No osim triju osnovnih, valja uzeti u obzir i druge jezične ili izvanjezične čimbenike koji utječu na oblikovanje i razinu usvojenosti ciljanoga jezika, npr. učeničko jezično predznanje, njegov spoznajni razvoj, opseg rječnika, izloženost jezičnoj

³ Teorija univerzalne gramatike N. Chomskoga (1966., 1989.), funkcionalna lingvistika A. Martinea (1973.), kognitivistička teorija D. Slobina (1974.), razvoj komunikacijske kompetencije D. Haymesa (1984.), pragmatizam G. Yulea (1998., 2003.).

komunikaciji, te kao zasebnu sastavnicu – ustroj hrvatskoga standardnoga jezika. U ovome smo istraživanju proučavali samo jedan manji, ali važan dio u oblikovanju ciljanoga jezika, a to je jezik udžbeničkih tekstova, budući da se na ostale čimbenike, kao što su npr. organski idiom ili pak učiteljev govor, teško može utjecati, a time ih i promijeniti. Bit će, dakle, riječi samo o onoj sastavnici ulaznoga jezika koja se može objektivno istražiti i potvrditi znanstvenim metodama, a nesporno utječe na razvoj i usvajanje ranoga rječnika (a time i na ciljani jezik). Pritom valja istaknuti važnost *funkcionalnoga, uporabnoga učenja*, tj. usvajanja jezika u ulozi svakodnevne komunikacije. To znači da se u prvi plan stavlja poticanje komunikacijske osposobljenosti (prije jezikoslovne stručnosti), zatim uporabnost (prije normiranosti), te funkcionalno jezikoslovlje (prije teorijskih pravila, bez obzira na moguće pogreške i odstupanja od normi). Dakle, od stvarne jezične komunikacije do jezikoslovne teorije, a ne obrnuto, barem kada je riječ o ranome jezičnome razdoblju.

Istraživanje

Opis istraživanja i polazne pretpostavke

Raznoliki čimbenici utječu na stvaranje ranoga rječnika, a time i na oblikovanje ciljanoga jezika. Pri stvaranju hrvatskoga rječničkoga popisa u ranojezičnome razdoblju, valjalo je ponajprije utvrditi što ga čini i koliko je opsežan. Pritom smo imali poteškoća jer u hrvatskome jeziku ne postoji utvrđen tzv. *totalni leksikon* ranoga razdoblja, na kojemu bismo temeljili daljnja promišljanja. Naime, većina istraživanja vezana uz ovu temu i uz ovu dobnu skupinu, provedena je u nekome od europskih jezika, ponajprije engleskome. Iako su načini usvajanja jezika razvojno slični, kako u pogledu morfološko-sintaktičkih kategorija tako i u pogledu sadržaja ranoga rječnika, nema dvojbe da jezični ustroj koji se razlikuje od jezika do jezika utječe na oblikovanje rječničke sastavnice, pa su nužna istraživanja za svaki pojedini jezik.

U provedenome su istraživanju polazni leksički popis činile: *samoznačne riječi* (punoznačne, autosemantične), izdvojene iz udžbeničkih tekstova; te *uzorci dječjega leksika* iz svakodnevnih priopćajnih situacija u nastavnome procesu i izvan njega. Učenički govoreni ostvaraji i zvučni zapisi zabilježeni su, analizirani i uspoređeni s postojećim udžbeničkim leksikom, a zatim su analizirani kategorijalno, strukturno i semantički.⁴

Kvantitativnom se metodom u udžbenicima ponajprije utvrdio: *broj pojedinih vrsta samoznačnih riječi* (imenica, glagola, pridjeva, zamjenica, brojeva); *omjer aktivno uporabnih riječi i učenicima nepoznatih, nerazumljivih riječi*; *dužina i ustroj rečenice*; *odnos riječi i cjeline teksta*.

⁴ Pavličević-Franić, D. i Aladrović, K., 2007.; Pavličević-Franić, D., Gazdić-Alerić, T. i Pešić-Iljaš, T., 2008.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 224 ispitanika (N = 224). Riječ je o učenicima prvih četiriju razreda osnovne škole, u dobi od 7. do 10. godine, iz osam škola u središnjoj i sjeverozapadnoj Hrvatskoj.⁵

Poteškoću smo prebrodili uz pomoć različitih metoda prikupljanja podataka. Metodom analize sadržaja obrađeni su udžbenički tekstovi i učenički pisani radovi, a metodom ljestvice procjene prikupljeni su stavovi učitelja. Dobiveni rezultati uspoređeni su s općepoznatim promišljanjima o psiholingvističkome, sociolingvističkome i spoznajnome razvoju u ranome jezičnome razdoblju (Piaget i Inhelder, 1969.). U istraživanju se pošlo od dviju temeljnih pretpostavki:

- Značajnija opterećenja u tekstu (npr. nerazumljivost pojedinih riječi) čine neprohodnima već savladana gramatička ustrojstva;
- Opsežnost tekstova i neprimjeren odabir riječi negativno utječe na spoznavanje cjeline teksta, a time i na uspješnost usvajanja nastavnoga sadržaja.

Svrha i zadaća istraživanja

Budući da tekstovi u udžbenicima općenito, a poglavito u udžbenicima hrvatskoga jezika, nužno utječu na usvajanje i oblikovanje dječjega rječnika, važni su također i za razvoj jezičnih sposobnosti (*engl. communicative competence, linguistic competence*) u ranome razvojnome razdoblju. Dosadašnja istraživanja jezičnih sposobnosti, naime, pokazuju da se *lingvistička kompetencija* i *komunikacijska kompetencija* ne razvijaju u jednakoj mjeri, te se u ranoj dobi prvo ističe važnost poticanja komunikacijske osposobljenosti, a tek potom i nešto kasnije jezikoslovne stručnosti. Pritom *komunikacijska kompetencija* označava uporabno jezično znanje, odnosno praktičnu primjenu jezika u svakodnevnim priopćajnim situacijama, dok *lingvistička kompetencija* razumijeva teorijsko znanje o jeziku, poznavanje pravila, definicija, normi (Pavličević-Franić, 2005.). Stoga je istraživanje tih dviju sposobnosti na početku školovanja ujedno i početak rasvjetljavanja pitanja jezičnoga razvoja, odnosno usvajanja hrvatskoga standardnoga jezika u ranojezičnome razdoblju. Kako valjan odabir leksičko-semantičkih odnosa u tekstu, usklađen s odgovarajućim sintaktičkim ustrojevima, znatno olakšava prevladavanje raskoraka između jezika udžbenika i jezičnoga znanja u određenoj razvojnoj dobi, svrha i zadaća istraživanja bile su:

⁵ Osnovna škola Dobriše Cesarića, Zagreb (Grad Zagreb), Osnovna škola „Granešina”, Zagreb (Grad Zagreb), Osnovna škola „Pantovčak”, Zagreb (Grad Zagreb), Osnovna škola „Barilović”, Barilović (Karlovačka županija), Područna osnovna škola „Barilovički Cerovac”, Barilović (Karlovačka županija), Područna osnovna škola „Bedenica”, Sveti Ivan Zelina (Zagrebačka županija), Područna osnovna škola „Kapelica”, Garešnica (Bjelovarsko-bilogorska županija), Područna osnovna škola „Zasadbreg”, Sveti Juraj na Bregu (Međimurska županija).

- istražiti i vrjednovati stupanj primjerenosti udžbeničkih tekstova razvojnim mogućnostima učenika;
- utvrditi čimbenike (npr. broj riječi, vrste riječi, višesložne riječi, strane i nepoznate riječi, prvotno i preneseno značenje riječi) koji utječu na otežano usvajanje i spoznavanje teksta;
- istaknuti nužnost prilagodbe jezičnoga ustroja udžbenika spoznajnim mogućnostima i komunikacijskim sposobnostima učenika u ranome razdoblju jezičnoga učenja i poučavanja;
- potaknuti razvoj komunikacijske sposobnosti, tj. pragmatične stručnosti na razini funkcionalne jezične primjene u svakodnevnome sporazumijevanju;
- utjecati na razvoj i oblikovanje ranoga rječnika; obogatiti dječji rječnik na razini standardnojezičnih riječi, ali i komunikacijskih;
- proširivati rječnički popis od prvotnoga značenja i prenesenoga značenja riječi do jezičnoga stvaralaštva (denotacija – konotacija – jezična kreacija).

Stvaranje rječničke građe

Rječnička je građa određena u skladu s činjenicom da se ovo istraživanje oslanja na promišljanja o postupcima i metodama uspješnoga razvoja učenikovih jezičnih sposobnosti na početku školovanja. Riječ je o dijelu znanstvenoga projekta pod nazivom Razvoj komunikacijske kompetencije u ranome diskursu hrvatskoga jezika (Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2006. – 2010.). Imajući na umu sve navedeno, pri utvrđivanju rječničke građe u mlađoj školskoj dobi, u obzir su uzeti sljedeći izvori: popisan i opisan postojeći rječnik, rječnik udžbenika, dječji izričaji zabilježeni u stvarnim priopćajnim situacijama. Rječnička je građa tako stvorena na temelju:

- a) postojećega rječnika u ranome jezičnome razdoblju;⁶
- b) uzoraka učeničkih pisanih radova i govora iz svakodnevnih komunikacijskih situacija (*govoreni ostvaraji u nastavnome procesu – transkribirani i analizirani zvučni zapisi*);
- c) uzoraka dobivenih na poseban način (*kategorijalne analize pisanoga jezika udžbenika iz predmeta Hrvatski jezik, Matematika, Priroda i društvo*).

Osnovicu je istraživanja činila građa pisanoga jezika u udžbenicima od 1. do 4. razreda osnovne škole iz triju predmeta – Hrvatski jezik, Matematika i Priroda i društvo. Treba napomenuti da su istraživani isključivo udžbenici, a ne radne bilježnice i drugi priručnici navedenih nastavnih predmeta. Istražena su ukupno 24 udžbenika – po dva udžbenika za svaki razred svih triju istraživanih predmeta.

⁶ Prema Prvome školskome rječniku hrvatskoga jezika, Čilaš Šimpraga, Jojić i Lewis, 2008.; Hrvatskome nacionalnome korpusu, Tadić, 2000.; Hrvatskome čestotnome rječniku, Moguš-Bratanić-Tadić, 1999.).

Prvi dio rječničke građe utvrđen je kvantitativnom i kategorijalnom metodom broja i vrsta samoznačnica (imenica, glagola, pridjeva, priloga i brojeva) u udžbenicima Hrvatskoga jezika, a zatim je uspoređen s brojem riječi izdvojenima iz udžbenika Matematike te Prirode i društva. Pri obradi je upotrijebljen računalni alat za obradu teksta *Intex*. Odstupanja od određene vrste riječi pri takvoj računalnoj obradi iznose najviše 1%. Naime, za hrvatski jezik ne postoji *tager* koji bi točno razlučivao vrste riječi prema kontekstu, dakle, računalo iz konteksta nije moglo raspoznati radi li se npr. u riječi *šumi* o imenici (D, L jd. imenice *šuma*) ili o glagolu (3. osoba jd. prezenta glagola *šumjeti*).

Nadalje, na temelju anketnoga upitnika koji je ispunilo šesnaest učitelja, a prema njihovim ljestvicama procjene, izdvojeni su najčešći primjeri višesložnih, stranih i učenicima nepoznatih i nerazumljivih riječi i rečenica u promatranim udžbenicima, a koji utječu na otežano razumijevanje, usvajanje i spoznavanje teksta. Pritom smo, dakako, bili svjesni činjenice da odabir riječi ovisi, između ostaloga, o brojnim izvanjezičnim čimbenicima na koje nismo mogli utjecati (individualne osobine, predznanje, sociokulturološki utjecaj, metodički pristup pri obradi pojedinih jezičnih sadržaja u nastavi i sl.).

Drugi je dio proučavane rječničke građe sastavljen na temelju jezičnih ostvaraja učenika u različitim komunikacijskim situacijama. Taj je dio istraživanja proveden na istome uzorku ispitanika, ali je pisani dio građe činilo 80 školskih radova uzetih slučajnim izborom učenika iz osam odabranih škola u školskoj godini 2006./2007. U sličnome istraživanju (D. Pavličević-Franić, T. Gazdić-Alerić i T. Pešić-Ilijaš, 2008.), također je istražen dio ranojezičnoga korpusa, ali s naglaskom na utjecaj spoznajnih procesa u razvoju komunikacijske kompetencije osnovnoškolskih učenika. Dobiveni su nam podatci pomogli pri usporednoj semantičkoj analizi riječi u ovome istraživanju.

Rezultati istraživanja i rasprava

Pri obradi su podataka upotrijebljene različite neparametrijske metode. Analizom sadržaja izdvojene su morfološke kategorije koje upućuju na stupanj usvojenosti riječi, a zatim je usporednom metodom uspostavljen omjer aktivno uporabnih riječi i učenicima nepoznatih riječi koje otežavaju razumijevanje i spoznavanje teksta.

- *Kategorijalna analiza vrsta riječi*

U jeziku udžbeničkih tekstova ponajprije su istraživane one vrste (kategorije) riječi koje, uvjetno rečeno, nose značenje. Pošli smo od činjenice da je rječnik udžbenika u početnim razredima školovanja važna sastavnica jezičnoga razvoja učenika jer izravno utječe na „prohodnost“, razumljivost i oblikovanje ciljanoga jezika. Stoga bi trebao biti primjeren ranome razvojnome razdoblju. Kvantitativnom su metodom

broja samoznačnih riječi (tablica 1. i tablica 2.) dobiveni podatci koji su popisani, analizirani i razvrstani prema dobnoj skupini.

Radi preglednosti, u tablici 1. prikazani su podatci za 1. i 2. razred, a u tablici 2., podatci za 3. i 4. razred osnovne škole.

Tablica 1. Kategorijalna analiza vrsta riječi u udžbenicima za 1. i 2. razred osnovne škole

VRSTA RIJEČI	PREDMET					
	HRVATSKI JEZIK		MATEMATIKA		PRIRODA I DRUŠTVO	
	1. r.	2. r.	1. r.	2. r.	1. r.	2. r.
Glagoli	3.944	5.134	3.139	2.377	914	2.637
Imenice	5.196	3.326	3.729	3.247	1.723	4.745
Zamjenice	1.637	609	850	415	310	1.075
Pridjevi	930	745	835	348	425	1.122
Brojevi	176	248	573	352	28	167
UKUPNO	11.883	10.062	9.126	6.739	3.400	9.746

Tablica 2. Kategorijalna analiza vrsta riječi u udžbenicima za 3. i 4. razred osnovne škole

VRSTA RIJEČI	PREDMET					
	HRVATSKI JEZIK		MATEMATIKA		PRIRODA I DRUŠTVO	
	3. r.	4. r.	3. r.	4. r.	3. r.	4. r.
Glagoli	2.942	3.398	2.535	2.257	8.366	9.161
Imenice	4.608	4.572	4.748	3.541	14.686	19.149
Zamjenice	902	1.407	402	628	4.660	5.152
Pridjevi	1.048	1.598	836	946	6.208	9.345
Brojevi	262	204	749	566	786	1.048
UKUPNO	9.762	11.179	9.270	7.938	34.706	43.855

Dobiveni podatci potvrđuju nekoliko činjenica. Ponajprije, u istraživanim udžbenicima ukupan je broj samoznačnica u udžbenicima 1. razreda podjednak njihovu broju u višim razredima. Izuzetak su udžbenici Prirode i društva za 3. i 4. razred, u kojima dolazi do nagloga, izrazitog povećanja samoznačnih riječi, što nikako ne prati razvojnu dob (od 3.400 riječi u 1. razredu do 43.855 riječi u 4. razredu). Iz tablica 1. i 2., vidljivo je da se taj broj, doista, povećava od nižih prema višim razredima,

ali je to povećanje gotovo četrnaesterostruko veće od najmanjega ukupnoga broja među promatranim udžbenicima. Takva raspodjela upućuje na moguće probleme pri razumijevanju opsežnih tekstova zasićenih nerazumljivim riječima. Nagli se skok, možda, može opravdati povećanjem obrazovnih postignuća zadanih Nastavnim planom i programom sadržaja prirode i društva za osnovnu školu (no to bi mogao biti predmet istraživanja u nekome od sljedećih projekata). Osim te neprimjerenosti, uočljiva je obrnuta krivulja u udžbenicima Hrvatskoga jezika. U njima ukupan broj riječi, suprotno pretpostavkama, opada s razvojnom dobi. Najviše je riječi u početnicama (11.883), a broj se smanjuje u udžbenicima Hrvatskoga jezika u 2. razredu (10.062) i 3. razredu (9.762). Čak je u 4. razredu broj riječi manji (11.179) nego u početnicama! Ako usporedimo razvojna obilježja i porast aktivno uporabnih riječi u ranojezičnome razdoblju, jasno proizlazi da bi trebalo biti obrnuto. Prema dosadašnjim istraživanjima (Anglin, 1993.; Kovačević, 2003.; Pavličević-Franić, 2005.), rječnik sedmogodišnjega djeteta sadrži oko 10.000 riječi i proporcionalno se povećava. Tako u 3. razredu iznosi otprilike 19.000 riječi, a u 5. razredu već oko 40.000 riječi. U udžbenicima se Matematike, pak, uz velik broj višesložnih i višeznačnih riječi, zapažaju i neprimjerena složena sintaktička ustrojstva koja umanjuju mogućnost usvajanja nastavnoga sadržaja ili otvaraju mogućnost pogriješnoga razumijevanja.

Nadalje se može primijetiti da u istraživanim udžbenicima svih triju nastavnih predmeta prevladavaju imenice (73.270) i glagoli (46.804), a očekivano je najmanje brojeva (5.159). Ipak, iznenađuje podatak da se u matematičkim udžbenicima ne upotrebljava više brojeva, budući da je matematičko gradivo ponajprije vezano uz tu vrstu riječi. Najveća zastupljenost imenica i glagola očekivana je jer upravo te gramatičke kategorije čine osnovicu značenjske razine teksta, a ujedno sudjeluju i pri tvorbi temeljnoga rečeničnoga ustroja (predikat, subjekt). Istraživanje je također potvrdilo pretpostavku da će treća vrsta riječi po pojavnosti biti pridjevi (24.386), a tek zatim zamjenice (18.047).

Navedeni podatci zorno upućuju na činjenicu da bi se u udžbeničkim tekstovima od 1. do 4. razreda trebala ostvariti uzlazna (nikako silazna!) krivulja broja riječi, te da bi porast samoznačnica trebao biti postupan i umjeren, u skladu s učeničkim spoznajnim mogućnostima. U suprotnome, udžbenički tekst ne prati razvojna obilježja učenika u ranoj dobi i otvara mogućnost otežanoga usvajanja nastavnoga sadržaja.

- *Semantička i strukturalna analiza*

Tijekom istraživanja provedena je i semantička analiza samoznačnih riječi koje otežavaju razumljivost gradiva, te strukturalna analiza spojeva riječi. Analizirane su višesložene i višeznačne riječi koje učenicima otežavaju razumljivost cjeline teksta. Analiza je provedena na temelju rezultata iz ljestvica procjene koje su ispunili učitelji

iz osam osnovnih škola. Dakle, osim gramatičke neusvojenosti pojedinih vrsta riječi, na otežano usvajanje i učenje nastavnih sadržaja negativno utječe i neprimjerenost rječnika dobi i jezičnome predznanju učenika, izazvana velikim brojem nepoznatih i komunikacijski nerazumljivih riječi. Budući da se učenici mladih razreda osnovne škole nalaze u razdoblju *konkretnih*, a ne *apstraktnih misaonih operacija* (Piaget, 1978.), lakše će, brže i uspješnije usvajati one jezikoslovne sadržaje koje mogu predočiti i koji su u tekstu pojašnjeni razumljivim rječnikom.

U razdoblju konkretnih misaonih operacija, učenicima je teško predočiti apstraktne odnose (npr. u rečenici) i razumjeti probleme (npr. u tekstu) ako se nepoznat sadržaj pojašnjava nepoznatim riječima. Većinom je riječ o stručnome nazivlju ili o riječima stranoga podrijetla koje su vezane uz određenu nastavnu cjelinu. Doista, učenicima su nepoznate riječi u pojedinim udžbenicima objašnjene na kraju nastavne cjeline ili u pojmovnicima s kazalom na kraju udžbenika. No kako se većinom radi o riječima koje ni nakon objašnjenja ne postaju dijelom učenikova aktivnoga rječnika (jer nisu dio rječničkoga popisa njegove svakodnevne komunikacije), učitelji neke riječi svake godine moraju objašnjavati ponovno. Najčešće su to imenice vezane uz pojedinu struku (npr. *reciklaža, uzgon, smotra, baština, model, geometrija...*). Nakon analize riječi koje su u ljestvicama procjene izdvojili anketirani učitelji, metodom usporedbe s polaznom rječnikom građom u ranome razdoblju, provjerili smo čestotnost uporabe tih riječi u dječjim pisanim i govorenim izričajima. Istraživanje je provedeno na ukupnome uzorku od 224 učenika od 1. do 4. razreda osnovne škole i pokazalo je da učenici većinu izdvojenih nepoznatih riječi ne upotrebljavaju pri svakodnevnome sporazumijevanju. Rijetke su i u pisanim radovima učenika, u kojima također prevladava razumljiv rječnik, stvarni opisi, jednostavne strukture. Djeca mlade osnovnoškolske dobi lakše mogu uviđati odnose, rješavati probleme, zaključivati i spoznavati, ako rade s poznatim predmetima ili se susreću s pojmovima koje mogu izravno percipirati (Piaget, 1926.; 1978.). Njihova intelektualna djelatnost usko je povezana sa stupnjem konkretnosti/apstraktnosti pojmova i ideja koje trebaju usvojiti (Gazdić-Alerić i dr., 2008.).

U proučavanju je udžbenicima odnos upotrijebljenih razumljivih i nerazumljivih riječi nerazmjernan. U udžbenicima Hrvatskoga jezika kreće se prosječno od 11 riječi (u 2. razredu) do 26 nepoznatih riječi (u 1. razredu). Najčešće se radi o zavičajnim riječima ili stilski obilježenim riječima (*đipne, piri, vali, pošćer...*). U udžbenicima Matematike broj nepoznatih riječi kreće se u prosjeku od 10 (u 4. razredu) do 31 riječi (u 3. razredu). S obzirom na sadržaj, nije riječ o stilskim odstupanjima, nego uglavnom o nerazumljivim višesložnim pojmovima i stručnome nazivlju (*diferencija, faktor, simbol, geometrijski modeli...*). U udžbenicima Prirode i društva najmanji je broj izdvojenih nepoznatih riječi prosječno 8 (u 1. razredu), a najveći prosječno 25 (u 4. razredu). Većinom su to stručni pojmovi iz područja biologije, zemljopisa, ekologije (*kvarcni pijesak, kompost, peripanonski pojas, makija, sutoci...*). Najčešći su primjeri izdvojeni, razvrstani u četiri skupine i prikazani u tablici 3.

Tablica 3. Semantičko-strukturalna analiza tekstova u udžbenicima za mlađe razrede osnovne škole

RAZRED	Višesložne riječi	Stilski obilježene riječi	Stručno nazivlje	Ostale riječi
1.	biootpad ribogojilište žabokrečina žalopojka	bajami besjediti dreči hitnja jediti (ljutiti) njoki tat	crnika geometrijska tijela kompost labirint ocaklina optičar ploha prometala reciklaža strune	napakostiti područje sparno šubara
2.	hidrocentrala malčas obdan odčitati	bajami marenda obdan pohoditi pošćer prisluhnuti	efekti kulise kvarcni pijesak makija menadžerica parter simboli sirovine sutoci vijadukt	dojam kositren lijeska osobitost sunovrat
3.	jezikolomni višeimene višerječni	busati butig luster pozabiti	diferencija faktor minuend obujam prijestupna rebus suptrahend zaslon	pridijevati stalnost ukršten zapremina zaslon
4.	čistoljubivo mahnitanje preustrojstvo veleizdajnici	bokaleta markiranje navlas staniol	akropola arboretum atmosfera baština daltonizam fantastika rezervat rivijera smotra srdobolja staniol uzgon vijadukt vodomar	inteligencija konvencija pojam pravosuđe

Možemo zaključiti da većina djeci nerazumljivih riječi pripada stručnome nazivlju. Mnoge od njih vezane su uz nastavno gradivo koje se u tome razredu obrađuje, dok se kod ostalih nepoznatih riječi većinom radi o apstraktnim pojmovima te stilski obilježenim riječima. Otežavajuća okolnost nisu samo velik broj nerazumljivih riječi, nego i neprimjeren ustroj rečenica u udžbeničkim tekstovima, kao i opsežnost tekstova. Takav je tekst neprilagođen razvojnim i spoznajnim mogućnostima učenika mlađe školske dobi. Stoga ne čudi da učenici imaju poteškoća s osnovnim razumijevanjem teksta. U skladu s tim, može se očekivati da će otežano usvajati i nove sadržaje koje bi trebali naučiti uz pomoć tih tekstova. Kao primjer, izdvojeni su samo neki „neprohodni” tekstovi.

U matematičkome udžbeniku za 1. razred osnovne škole nalazi se primjer pitanja u kojemu se, osim većini učenika nepoznate riječi *smotra*, navode i suvišne obavijesti. Time se zamućuje temeljni cilj zadatka – izračunati koliko je učenika sudjelovalo na smotri. U rečenici se, uz to, nepotrebno pojavljuju konektori koji usložuju rečenični ustroj i utječu na razumljivost teksta, osobito zbog činjenice da je tekst namijenjen sedmogodišnjemu djetetu u 1. razredu osnovne škole.

U smotri „Što znam i kako se ponašam u prometu” iz jedne je škole sudjelovalo 8 dječaka i 6 djevojčica. Koliko je ukupno učenika te škole sudjelovalo na toj smotri?

U matematičkome udžbeniku za 1. razred osnovne škole nalazimo i primjer višeznačne riječi *precrtati*, koji u ovom slučaju učenika prvoga razreda može navesti na to da riješi zadatak na način kako to nije zamislio autor udžbenika.

Pažljivo promotri zadane likove i precrtaj slične likove.

Riječ *precrtati* u svome se prvotnome značenju odnosi na „nacrtati vjerno prema uzorku; prekopirati”, a tek se u drugome značenju odnosi na „povući crtu preko čega napisanoga i tako poništiti; prekrižiti”. No osim moguće semantičke zabune, rečenica ima i složen ustroj kojim se izriču dvije poruke (upute) združene u cjelinu, iako razvojna psihologija upućuje na suprotno. Dakle, sedmogodišnjemu bi djetetu primjerenija bila jednostavna rečenica sa šest do sedam sintaktičkih jedinica.

U udžbeniku Prirode i društva za 3. razred osnovne škole nalazimo pomalo zbnunjujući primjer višeznačnosti jer upotrijebljena riječ (*poslužiti*), s pogrješnom upitnom riječju, dobiva neželjeno značenje.

Kako možeš poslužiti bolesnika? (nastavna cjelina Njega bolesnika)

Riječ *poslužiti*, znači „ponuditi (što) ili donijeti jelo i sl. pred koga [~ kolače]”. U raspoznavanju pravilnoga značenja može nam pomoći okruženje i izvanjezična stvarnost, ali bi ipak bilo jednoznačnije da je pitanje postavljeno na drugi način, npr. *Čime možeš poslužiti bolesnika?* ili, još bolje, *Kako možeš pomoći bolesniku?*

U skladu s navedenim primjerima zasigurno se može zaključiti da na otežano usvajanje novih sadržaja u velikoj mjeri utječu neprimjerene i nerazumljive riječi,

ali i rečenični ustroj te opsežnost udžbeničkih tekstova, koji u mnogim udžbenicima nisu prilagođeni razvojnim obilježjima učenika rane osnovnoškolske dobi. Pri pisanju i oblikovanju udžbeničkoga teksta uvijek treba imati na umu učenika te njegovo jezično i izvanjezično predznanje i spoznajne mogućnosti.

Zaključak

Istraživanje je pokazalo da u promatranim udžbenicima Hrvatskoga jezika, Matematike te Prirode i društva prevladavaju ponajprije imenice (73.270), zatim glagoli (46.804), pridjevi (24.386), zamjenice (18.047) te brojevi (5.159). Redoslijed se mogao pretpostaviti budući da imenice i glagoli „nose značenje” iskaza te u najvećoj mjeri sudjeluju u tvorbi temeljnoga rečeničnoga ustrojstva. Pridjevi, zatim, dodatno određuju sadržaj, a zamjenice pridonose pojašnjavanju rečeničnih odnosa. Nadalje, utvrđeno je da se najveći broj samoznačnih riječi nalazi u udžbenicima prirode i društva te da se njihov broj povećava od nižih prema višim razredima. Što bi svakako bilo svrhovito kada povećanje ne bi bilo gotovo četrnaesterostruko veće od najmanjega ukupnoga broja svih promatranih udžbenika. Upozoravajuća je i činjenica smanjenja broja samoznačnih riječi u udžbenicima hrvatskoga jezika koja ukazuje na očito prevelik broj takvih riječi u početnicama. U ljestvicama procjene, anketirani su učitelji iz udžbenika izdvojili velik broj djeci nepoznatih i nerazumljivih riječi te višesložnih spojeva riječi, koje su tijekom nastave trebali dodatno pojasniti. Ni jedna od uočenih pojava nije u skladu sa spoznajnim mogućnostima i razvojnim obilježjima u ranoj osnovnoškolskoj dobi.

Dobiveni su rezultati potkrijepljeni proučavanjem polazne rječničke građe sastavljene od uzoraka dječjega rječnika iz svakodnevnih priopćajnih situacija, u nastavnome procesu i izvan njega. Istraživanje je potvrdilo polazne pretpostavke: izdvojene nepoznate riječi iz udžbenika učenici ne upotrebljavaju u svome svakodnevnome govoru i pismu. Doista, iz navedenih se primjera može zaključiti da je većinom riječ o stručnome nazivlju ili o riječima stranoga podrijetla koji su vezani uz određenu nastavnu cjelinu, ali se pritom nikako ne smije smetnuti s uma činjenica da primjeri nepoznatih i djeci nerazumljivih riječi ujedno upućuju na raskorak između dječjega rječnika i jezika udžbenika. Bez obzira na društvene čimbenike koji su mogli utjecati na djecu obuhvaćenu istraživanjem, npr. sredina iz koje potječu, obrazovanje roditelja, komunikacija u obitelji i izvan nje, osobna obilježja i sl. Danas, kada je problematika rječničkoga blaga najaktualnija (Babić, 1995.: 11.), valja razlikovati stručno nazivlje i jezik pojedinih znanstvenih disciplina od pisanoga jezika u školskim udžbenicima. Budući da je svrha i zadaća ovoga istraživanja ponajprije bila proučiti međuodnos udžbeničkoga teksta i dječjega rječnika, možemo ustvrditi da jezična obilježja teksta u velikoj mjeri mogu negativno utjecati na razvoj i oblikovanje ranoga rječnika u mlađoj školskoj dobi. Udžbeniku bi, i to ne samo jezičnome, svrha trebala biti proširivanje i bogaćenje rječnika, kako na razini standardnojezičnih tako

i na razini komunikacijskih riječi. No taj se cilj ne može ostvariti nesvrhovitim gomilanjem dobno neprimjerenih riječi i preopsežnim tekstovima. Različitim nastavnim metodama, potrebno je od najranije dobi poticati i razvijati učenikov rječnik, od *denotacije* preko *konotacije* do jezične *kreacije*. Pritom su „nove” riječi dobrodošle kako bi izazvale intelektualnu ravnotežu i potaknule dječju znatiželju za spoznavanjem novih sadržaja. No valja imati na umu koje su to riječi, gdje ih, kada i kako upotrijebiti, te uz dodatno pojašnjenje omogućiti njihovu funkcionalnu primjenu u komunikacijskoj situaciji. Nerazumljive, višeznačne, višesložne i stilski obilježene riječi treba izbjegavati u tekstovima koji zahtijevaju jednoznačnost i jednostavnost, a posebice u početnim razredima osnovne škole.

Jezik udžbenika mora biti posrednikom, a ne preprekom u stjecanju znanja i razvoju komunikacijskih sposobnosti učenika. Ta se uloga ponajprije ostvaruje odabirom i oblikovanjem jednoznačnih i jasnih jezičnih sredstava, primjerenih dobi i spoznajnim mogućnostima onih kojima je udžbenik namijenjen.

Usporedna analiza podataka pokazala je da jezik svakodnevne dječje komunikacije i jezik pojedinih udžbenika nisu usklađeni ni na leksičkoj, ni na gramatičkoj, ni na spoznajnoj razini. Očito postoji nelogičnost u odnosima: *učenik mlađe školske dobi* > < *jezični sadržaj* > < *udžbenički tekst*. Udžbenički tekstovi, u velikom dijelu, nisu usklađeni sa spoznajnim i jezičnim razvojem (govornim i pisanim) u mlađoj školskoj dobi. Naime, raskorak između stvarnoga jezičnoga znanja učenika i jezika udžbenika namijenjenih tim istim učenicima, između ostaloga upućuje na zaključak da neprimjeren, nerazumljiv i neprohodan udžbenik ne omogućuje djetetu povezivanje perceptualnih, jezičnih i konceptualnih obavijesti koje se u tekstu nalaze (Pavličević-Franić i Kovačević, 2003.: 45.). To znači da udžbenik ne ostvaruje svoju temeljnu svrhu – pomoći učenicima u svladavanju i usvajanju nastavnoga znanja. Istraživanjem je potvrđena prva polazna pretpostavka da zasićenost stručnim i apstraktnim riječima otežava „prohodnost” i razumljivost udžbeničkoga teksta i izravno utječe na usvajanje i razvoj ciljanoga jezika. Analiza je također potvrdila i drugu polaznu pretpostavku da opsežnost tekstova i neprimjerenost rječnika negativno utječe na spoznavanje cjeline teksta, a time i na uspješnost usvajanja nastavnoga sadržaja.

Na kraju se nameće pitanje – kako prevladati problem? Ponajprije, autori bi prilikom pisanja i oblikovanja udžbeničkih tekstova morali imati na umu sve navedene činjenice, a u školama bi više trebalo poraditi na razvoju i bogaćenju učenikova rječnika – provođenjem poticajnih vježbi usvajanja temeljnih jezičnih djelatnosti (aktivno slušanje, govorenje, čitanje, pisanje, razumijevanje).

Udžbenik, kao važan čimbenik pri učenju materinskoga nam hrvatskoga jezika, ne može ispuniti svoju namjenu ako nije prilagođen dobi, interesima i spoznajnim mogućnostima učenika, ako nije razumljiv, kako na razini pojedinačne riječi tako i na razini cjeline teksta. Primjeren odnos između značenjske razine udžbeničkoga

teksta, opsežnosti sadržaja i sintaktičkoga ustroja, znatno će olakšati prevladavanje raskoraka između jezika udžbenika i jezičnoga znanja u određenoj razvojnoj dobi.

Literatura i izvori

- Anglin, J. M., 1993., *Vocabulary development: A morphological analysis*. Monographs of the Society for Research in Child Development 58, The University of Chicago Press, Chicago
- Anić, V., 1991., *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi liber, Zagreb
- Babić, S., 1995., *Hrvatski jučer i danas*, Školske novine, Zagreb
- Bruner, J. S., 1977., *Early Social Interaction and Language Acquisition*, Academic Press, New York
- Chomsky, N., 1966., 1989., *Znanje jezika*, Mladinska knjiga, Ljubljana
- Clark, E. V., 1973., 1981., Što znači riječ: O djetetovom usvajanju semantike, *Razvoj govora kod djeteta*, N. Ignjatović-Savić (ur.), Zavod za izdavanje udžbenika i nastavna sredstva, Beograd, 171. – 216.
- Čilaš Šimpraga, A., Jojić, Lj. i K. Lewis, 2008., *Prvi školski rječnik hrvatskoga jezika*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Školska knjiga, Zagreb
- Flavell, J. H., 1977., *Cognitive development*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, New York
- Gazdić-Alerić, T., Pavličević-Franić, D. i M. Rijavec, 2008., *Psiholingvistički aspekti usvajanja i ranoga učenja hrvatskoga jezika kao materinskoga*, Konferencijski zbornik Prvoga specijaliziranoga znanstvenog skupa Rano učenje hrvatskoga jezika, V. Šimović (gl. ur.), ECNSI i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 42. – 57.
- Hymess, D., 1984., *Etnografija komunikacije*, Beogradsko izdavačko-grafički zavod, Beograd
- Kovačević, M., 2003., *Jezik udžbenika kao poticaj komunikacijske kompetencije*, Komunikacijska kompetencija u višejezičnoj sredini II., D. Pavličević-Franić i M. Kovačević (ur.), Naklada Slap, Jastrebarsko, 41. – 50.
- Kovačević, M., 2005., *Semantika glagolskoga leksikona u ranome jezičnome usvajanju*, *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike*, Granić (ur.), HDPL, Zagreb–Split
- Moguš, M., Bratanić, M. i M. Tadić, 1999., *Hrvatski čestotni rječnik*, Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Školska knjiga, Zagreb
- Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006., D. Vican i I. Milanović Litre (ur.), MZOŠ, Zagreb
- Nelson, K., 1973., *Structure and Strategy in Learning to Talk*, Some Evidence for the Cognitive Primacy of Categorization and its Functional Basis 19., *Merill-Palmer Quarterly*, 21. – 39.
- Pavličević-Franić, D. i M. Kovačević (ur.), 2003., *Komunikacijska kompetencija u višejezičnoj sredini II.*, Naklada Slap, Jastrebarsko
- Pavličević-Franić, D., 2005., *Komunikacijom do gramatike – razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*, Alfa, Zagreb
- Pavličević-Franić, D. i K. Aladrović, 2007., *Jezične kompetencije učenika na početku školovanja*, Prvi specijalizirani međunarodni skup Rano učenje hrvatskoga jezika, ECNSI-2007 i Učiteljski fakultet, Zadar, 35. – 46.

- Pavličević-Franić, D., Gazdić-Alerić, T. i T. Pešić-Ilijaš, 2008., Utjecaj kognitivnoga razvoja na jezičnu kompetenciju učenika, Drugi specijalizirani međunarodni skup Rano učenje hrvatskoga jezika, ECNSI-2008 i Učiteljski fakultet, Zadar
- Piaget, J., 1926., *The language and thought of the child*, Harcourt, Brace, New York
- Piaget, J., 1978., Odnos jezika i mišljenja s genetičkog stajališta, *Intelektualni razvoj djeteta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
- Piaget, J. i B. Inhelder, 1969., *The psychology of the child*, Basic Books, New York
- Slobin, D. i C. A. Ferguson, 1973., *Studies of Child Language Development*, Hold, Rinehart & Winston, New York
- Tadić, M., 1998., <http://www.hnk.ffzg.hr> (20. 6. 2006.)
- Težak, S., 1996., *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*, Školska knjiga, Zagreb
- Yule, G., 1998., *Pragmatics*, Cambridge University Press, Cambridge
- Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje, 2005., V. Čeliković (ur.). Školska knjiga, Zagreb

Sažetak

Dunja Pavličević-Franić, Tamara Gazdić-Alerić, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
UDK 81'373, izvorni znanstveni rad
primljen 23. travnja 2010., prihvaćen za tisak 20. svibnja 2010.

The Influence of Textbook Texts on the Early Lexical Development in Croatian Language

The language of textbooks should be a mediator and not an obstacle in acquiring knowledge and developing communicative skills in students. This role is achieved primarily by choosing and forming coherent and clear language means, appropriate for the age and cognitive abilities of the textbook recipients. The paper studies the vocabulary of textbooks for lower elementary education, as an important element of clarity and comprehensibility. The quantitative method is used to establish the number of autosemantic words (nouns, verbs, adjectives, adverbs and numbers) in the textbook for Croatian, which is then compared with textbooks for Maths and Science. The data are compared with the lexical corpus of early language discourse (age 7 to 10), obtained by previous research and by analysis of students' works.

The aim of this paper is to investigate and evaluate the level of adequacy of the lexical corpus of textbooks, to identify the factors influencing the acquisition, cognition and reception of the text (such as the number of words, complex words, foreign and unfamiliar words, denotations and connotations of words). Further, the importance of adapting textbooks to the cognitive abilities and communicative skills of students in the early period of language learning and teaching is pointed out. The right choice of lexical and semantic relations together with the appropriate syntactic structures will aid bridging the gap between the language of textbooks and the language skills of elementary school students.